

VME

ČTYŘI LISTY

filosofa

LADISLAVA KLÍMY

Ing. Antonínu Křížovi

Praha 12.VIII.16.

Drahý příteli!

.....

Jinak je situace má nezměněna; vedlo by se mně poměrně dobře, kdyby mne poslední zas dobu nezlobily stále zuby - někdy dost šeredně. Vem čert tu tělesnou bolest a zuby zvlášť! S duševními nepříjemnostmi umím slušně vycházet, díky dlouholeté praxi; jsem pyšný na to, že každý nepříjemný affekt silou, útekem, vzbuzením povznešené nálady, rozumem, filosofií dovedu, - přes chorobnost svou -, redukovat vždy, chci-li, aspoň na polovici. Ale s tělesnou bolestí je to zatraceně těžká věc. Žádné důvody neplatí na toho blbého, podzemního červa, - s idiotskou monotonií vrtá dál.. Marně štví člověk na tuto černou, kluzkou,

dobytčí obludu všechny stoické, věčnostní, boží idey, - nerušeně sedí dál v jeho duši a žere ji.. A docílí-li se úlevy, - je jen chvilková, - až konečně se člověk vzdá útoků a raději resignovaně nechá myšlení jeho běhu a potvoru jejímu žraní - až se nažere, - s jedinou ženskou myšlenkou: - chci to snášet.. Avšak, - jsou myšlenky, které i tělesnou bolest dovedou tím neb oním způsobem zničit! ale jak velké a silné musí být! A v tom to vězí: psové, které člověk obyčejně proti ní štve, nemají ještě odvalu, pekelnou příšeru patřičně za chřtán chopit -: ne psy, lvy třeba štvát... Ale ty nemáme dosud dosti k službám. Než: co není, bude. Vypěstování pěkného plemene takových lvů, - to bude teprve realizace stoických a podobných snů. - A bolest zubu jest jeden z nejděbelštějších, zároveň nejhloupějších a nejspirituelnějších vynálezů přírody. Účel tělesné bolesti je vyburcovat organismus k obraně proti hrozícímu nebezpečí; jakou obranu může však vyprovokovat hledání v tom malém praseti? zvláště u zvířat? Bolest tato jest jen jakousi perseverancí a zvyklostí, snahou po symetričnosti a aequilibrii, rudimentaritou, zbytečností, - slepým střevem, cecky u muže.. Ale je patrně mysticky též úmyslným nástrojem tortury k vůli pouhé tortuře v ruce sadistní matky Natury. Tomu nasvědčuje mimo jiné její specifická schopnost budit i při slabé intenzitě co

nejnepříjemnější, nejčernější myšlenky, nejšerednější náladu. U jemného ducha v míře ovšem několikrát větší, než u obyčejného špalka - jenž se pak onomu směje pro jeho "choulostivost"; však doprovázení tělesných bolestí duševními, je tentýž fenomen jako uvědomování si svých stavů - myšlení o sobě; čím mohutnější toto, tím i ono; proto též "qui auget scientiam, auget dolorem". Šťastní špalkové, ještě šťastnější slepice! I teď, co toto píšu, nedá malé prase pokoj; proto laskavě odpusťte, že skončím. Ve větším měřítku ať z téhož důvodu odpustí oni moji přátelé, kteří si přejí, abych psal, že to pořád nečiním; velký, vyžraný zub, zvaný život, zlobí mne od let příliš... Jen v náladě šťastnější a zdravé zdaří se vskutku dobré a zdravé věci; jen šťastní lidé mají psát. Pravda sice, že bolest je zdrojem velkých děl; ale tvořící musí ji mít už za zády. Dokud skutečné utrpení drží jej v klepetech, drží jej tak těsně, že nedopřává rukám jeho ani vládnout pérem nebo štětcem, - tím méně mečem....

Doufám, že daří se Vám výtečně. Byl jste u Chalupného? Jak je mu? O Pavlovi žádných zpráv?... Co říkáte válce? Obrat, co? I ten Talian počíná se vzpřimovat; lze prorokovat brzký pád Terstu.

Dostal jste můj korrespondenční lístek (asi 4 dny po Vašem odjezdu)? - Chcete-li mně být nápomocen, byl

bych rád, kdyby se to stalo brzo - v případě ovšem,
že spěch Vám nebyl by nemilý. - Salve!

V úctě vždy Váš

Ladislav Klíma

Drahý příteli!

Odpusťte, - ani článek do Jihočeského almanachu ani dopis Vám nemohl jsem dosud napsat. Tak hanebně jako poslední dobu nebyl jsem rušen již léta; vším možným, na př. affaiříčkami různými, s mou budoucí spenými, mými Němci, osazováním pozemku, zuby reveriemi o válce, cestami do Prahy;.. - dříve aspoň na procházce takové mohl jsem se nerušeně věnovat myšlení, teď, uznáte, volens nolens musím slídit po špačcích, kteří jsou dnes po čertech vzácní.. Etc. et c. Tolik svinskestí znemožnilo by litterární práci i zdravému duchu; můj chorobný stav je však pořád jako Chimboraso. I když mám od vnějšího světa dost pokoj, nemohu se skoro nikdy

zabývat projekty, které leží stranou od hlavního, téměř jediného proudu mé duše; žurnalistická elasticita intelektu ztratila se mně docela; stal jsem se až hrůza synthetickým, česky obmezeným; dovedu myslet jen na pána boha a na žrádlo. Ale co je větší překážkou litterární činnosti: musí-li člověk hodinu, - jediný chlap mezi 50 ženskými, stát ve frontě před pekařem, - či snaha, být každý okamžik absolutní, Absolutum? - Jistě to druhé desetkrát větší... K litterárním pracím jsem teď schopný skoro jen hned ráno, když zapálím si fajfku a večer, když sedím v hospodě sám u stolu, obrácen k jihu nebo jihovýchodu nebo k jihozápadu a máje jistotu, že dostanu několik piv. Ale to obé jsou smutné kapitoly...; a pak, nezazlíte, když příznivých vzácných těch chvil použiju především k tomu, co je podmínkou, smyslem a jedinou cenou mého života - k sloužení Bohu.. Je sice pravda, že nejlepší službou Bohu jsou dobrá díla, zamýšlím též toužebně dobrými litterárními díly mu sloužit, - ale prozatím je tato synthese trochu těžká.. Mám vztek na to, už proto, že psaní o objektivních themech je mně teď sladší než kdy dřív, dovolí-li mu ten psací svět, - desetkrát sladší a lehčí, než Bohoslužba, - co činit - povinnost jde hořce přede vším. Mám vztek, můj drahý, vztek na všechno, nezbavuji se ani chvíle pocitu, že, žije dále jako t.zv. Lad. Kl., hříšně,

neodpustitelně čas mařím, nutně mařit musím, že samozřejmou mou povinností je odskočit - tam, onamo - -
Hloupé je to, věčnost potřebuje věčných maření času v největším slohu, vše špatné je dobré k desateru dobru - - , ale když je člověk splácán jen z hloupostí. Ale nemusí tento fakt tento circulus vztek zase dzvojnásobit? A možno vyskočit z kruhu toho? Ach! tolik jsem se už ze všemožných kruhů navyskakoval, že jsem už jen škokanem a ničím jiným a hnusem ze skoků a ze všeho.. Ale neberte toto poslední tak do slova, nemůže být člověka víc pozitivního než jsem já. Vyjasní se.

Prozatím omluvte mne, Vy i ostatní moji přátelé, nelitterarničím-li dnes. - Co jsem Vám slíbil, napíšu, jen chvíli poshovejte ještě. Článek o Jihočeších možno bude snad vrazit i jinam. -

Doufám, že stav Váš je stejně příznivý jako můj nepříznivý. Těším se velmi na shledání. S vřelými pocity stále na Vás myslím.

Vždy Vás

L. K.

Vysočany 11.V.1917.

Praha 12., 13. VII. 1917.

Drahý příteli!

Děkuji za Vaši pro mne lichotivou žádost. Ale směšno Vám asi bude, že zapomněl jsem skoro docela, co jsem tenkrát při měsíčním zatmění o myšlení - jednání povídal; moje abnormální paměť..., a noční únava po dni, ztráveném většinou ve společnosti génu - a trojí opilosti. Víím jen, že pronesl jsem myšlenku: jelikož vše je nejisto a lživó, a tudíž lhostejno, co tvrdíme, třeba se pro cokoli r o z h o d n e u t , - nutno, by č i n dosedl na trůn, okkupovaný dosud "poznáním", - a to oprávněně, neboť čin je duší života duševního; je že nerationellní, - co na tom, když ratio sama je irratio-

nellní? Ale na toto noetikon patrně nenarážíte, - jedná se Vám as především o to, je-li vyšší život zasvěcený přemýšlení či život praktický, aktivní. Mluvil jsem o tom, když jednalo se o K.H. Wolfa nebo Brusilova nebo kterého čerta?... Odpovídám tedy na otázky Vaše z fundamentu, nenavazuje na naši rozmluvu, v čemž ovšem spočívá nebezpečí, že právě v tom, co na srdci Vám leží, nebudete uspokojen.

. . .

Tážete se, co je vyšší: myšlení či jednání?

. . .

Praemissy:

Generellně, hluboce vzato nemá kontraposice myšlení - jednání smysl. Co jediné existuje, jsou psychické stavy; v každé psychické molekule však jsou rozpoznatelně nebo dokazatelně obsaženy atom vůle a atom idey. Protože však atom je fikce, jest v atomu vůle (t.j. v psychickém stavu) zase atom vůle i idey, v atomu idey zase atom je idey i vůle, - a tak do nekonečna; forma illusionismu, kontradikcionismu, ludibrionismu. Resultat: idea a vůle jsou nerozlučná srostlost, dvojjedinnost, - zároveň něco různého a zároveň identica. - Každá idea je naprosto volního rázu, jednou manifestací, hranou a stranou a paprskem chtění, - jeho "inkorporací"; že

by naopak vůle mohla být bez idey, - bez vědomí - , je právě jen schopenhauerskou absurditou. Vše je myšlenko-vůle; poněvadž však vše jsoucí jest akce, - potenciální, latentní síly totožné s nicotou - , je vůle totéž co akt; ideoakt; tak možno pokřtít světovou substanci.

Jako e l e m e n t á r n í idea je vůlí, aktem, tak proces myšlení, přemýšlení je naprosto jen jednáním; jako elementární vůle, akt jest ideou, tak proces jednání, praxe naprosto jen myšlením.

V nejintimnější reflexi najdeme za každým krůčkem úsilí a snažení, rozhodování se a čin, odhodlanost a vytrvalost, statečnost a sebezpřemožení, -krátce všechny ctnosti a slabosti jednání; a tím je myšlení vyšší, čím více volní síly se v něm projevuje; čím je úsilnější, přísnější, smělejší, heroičtější; stupeň charakterové síly, k myšlení vynaložené, jest jediným dobrým měřítkem ceny jeho. - Následkem nepochopení naší these o dvoj-jedinosti idey a vůle trpí mnozí spirituální duchové soběvýchýtkami, že "nejednají", "nemají schopnosti činu"... Blázni zaměňují mariage za hru v karty vůbec! Jejich myšlení je v každém smyslu a stupni jednáním jako činy Hannibalovy nebo Rinaldiniho; - až na tu nepodstatnou okolnost, že neprojevují se externě. O litterární nebo jinou tvorbu neběží tu, - jen o vnitřní hru myšlenek. Ostatně, p ř í s n ě vzato, cerebrální a aetherné

pohyby, myšlení doprovázející, recte objektisující,
 sluší nazvat externím projevováním se stejně jako pokyn
 ruky, pronesení slova, - všechny mozkové funkce jsou jen
 pohyby a gesta vykonávání práce, odklizení překážek,
 nosení břemen - - "Des Denkens stumme Thaten": Heine;
 lépe ještě "dunkle Thaten". I myšlení, jež snuje se
 zdánlivě samo ze sebe, bez pudící síly vůle, na př. leh-
 ké snění nebo inspirace, je naskrze prostoupeno a pod-
 míněno nesčetnými drobnými vzepřeními, opřeními se,
 nárazečky vůle, nepracnými, nenápadnými, ale proto nemé-
 ně realnými. Takový samotok myšlení jest, mimochodem,
 jen následek, žeň přemnohých dřívějších krutých úsilí
 a potů; vše, co se děje, bylo teď či dřív vybojováno; -
 vše je výboj! vytryskne-li "sama sebou" znamenitá
 myšlenka, - to zřítíla se konečně "sama sebou" skála,
 kterou jsme dříve, - třeba léta, třeba v dlouhých pau-
 sách, třeba už i zapomenutě - , podkopováli; příroda
 nedává vůbec darů, svět nezná výhry, ođ počátku světa
 nikdo ještě ani krejcar nenalezl, neexistuje štěstí,
 náhody není. Vše, co se stane, má příčinou j e n
 chtění sebe; a k a ž d é chtění má dřív nebo později
 následkem dosáhnutí chtěného; pojem příčina jest úplně
 redukovatelný na pojem vůle. - Ostatně existuje i samotok
 jednání, - jednání lehké, hravé, mechanické, - a nikdo
 proto neupírá jednání element vůle, nenazve je nejedná-
 ním.

Navzájem každé "jednání", příkladně bursovní akce, plaidoyer advokáta, řízení bitvy, rozloženo-li v části, objeví se j e n jako řetěz ustavičných přemítání; má tedy kupec, advokát atd. právo považovat se ve všeobecném smyslu za myslitele, stejně jako myslitel za muže činu, - věci jinak samozřejmé - a přece málo známé - a přece v důsledcích svých i zajímavé i důležité...; berme vše ušlechtilé generellně - a jaká revoluce nastane v malicherných lidských poměrech!.. I vlastní rozhodnutí i vlastní volní akt ukáží se, položeny pod mikroskop, jen hromadou reflexí, - které ovšem jsou zas jen hromadou volních aktů et c. i. inf. A ukáže se jí být i každý "čiře" fysický akt člověka, tělesná práce - rytí, chůze, kýchnutí... Mechaničnost, automaticnost, instinktivnost, zvyk, c e l ý z e v n í s v ě t jest jen zledovělým, petrefaktním přemýšlením, souděním, odhadováním - - .

"Největším zázrakem je realisace ideí", řekl jsem prý. No dobře; ale což musí být realisace jen vnější, materiellní? Res nejsou jen to, co možno hmatat, co může vyrazit zuby; i idea je snad něco, tedy věc; děsné fantasma může vyrazit třeba ne právě zuby, ale aspoň duši z těla. Ideu možno realizovati čistě vnitřní i d e o u j i n o u : vyvinutější, vyšší, hlubší, jasnější, na př. nejasnou touhou po poznání nového přírodního zákona odkrytím jeho. Založí-li se v nějaké Pasečnici vzájemně se

podporující a vzdělávající spolek, je to realizace idee; vystaví-li se očím lidstva v ostré, oslňující nahotě idea, po níž tisíciletí temně tušivě toužilo, - př. Keplerovy zákony, Kantova apriorita prostoru, zničení morálky Nietzscheovo, - to realizace není?.. Hluboce vzato, je každá realizace jen jasnější myšlenka; nejjasnější myšlenkou jen byla by dokonalá realizace, - není však nejjasnější myšlenky, není dokonalé realizace...

. . .

Otázka: je vyšší myšlenka či čin? může mítí dvojí hlavní smysl: buď míněny jsou myšlenkou a činem ony dva abstraktní elementy, principy, - nebo přikládá se slovům těm význam obecný, běžný.

Ad 1.) Je s jedné strany jisto, že princip činu je ve psyše fundamentale, dominans, masculinitou, aktivitou, - osou, duší duše; idea jaksi výstavbou jeho, látkou k formaci i projevování se, feminitou, passivitou, - tělem; a stojíme - si licet singularia componere generalibus - před analogickým problemem, jako jsou: je síla víc než látka? duše než tělo? caesar než lid? mužskost než ženskost? - má spermatozoon větší vliv na utváření se živočicha než ovum? - - -
Jistou, v samých základech mentality kotvící prioritu a superprioritu nutno zde přičíst principu činu.

Však s hlediska ještě vyššího nelze otázku tuto zde klást, protože nelze oba principy proti sobě stavět: nelze je dělit, protože jsou nerozlučnou srovnávací linií...; povyšující jedno, povýšili jsme stejně vysoko i druhé...; jsou identica - co jedno je, je druhé. "Co Bůh spojil, člověk nerozváděj!" řekl předešlým protestantský pop, - proto nechme tohoto bohaprázdného počínání, ponechme ideální manželé Akt-Ideu v jejich věčném svatém Sebe-dvouobjetí, - a, aby malicherné srdce naše bylo uspokojeno, přiřkněme jim v nejvyšší instanci smírnou paritu!

Ad 2.) Vzhledem k praemissám je třeba otázku naši formulovati takto: je vyšší ideakt, jemuž se běžně říká myšlení, než ideakt, jemuž se běžně říká jednání (neboť, opakuju, myšlení je jednání v hloubi, jednání myšlením)? - C o j e t o , čemu se říká "myšlení"? "jednání"? Obtížná odpověď! Každý myslí při slovech těch něco jiného, názory a vymezení věci jsou nejasny, věc sama chaotická; na př. neslušelo by sepsání filosofického systému nazvat spíše činem než myšlením a neopak vypracování bitevní dispozice spíše myšlením než činem? atd.! Dlouhé analýsy bylo by třeba, - ale jelikož projevili jste, doprovázejí mne, souhlas s mou formulací, že "myšlení v běžném smyslu je vnitřní jednání, jednání vnější myšlení", podávám jen svůj resultat: Je vyšší ideakt podstatně externí či podstatně interní? - (Budu

však pro krátkost nazývat druhé myšlením, první jednáním.)

Poněvadž jsou s t u p n ě hodnoty myšlení a jednání, nemožno jedním slovem odpovědět. Co možno říci jest: 1.) Nejvyšší "myšlení" je něco vyššího, než nejvyšší možné jednání; 2.) P r a v ě j e d n á n í , vysoká síla činu je vyšší, než každé myšlení, které třeba velmi vysoké, nejvyšších vrcholů nedostoupilo.

Ad 1.): Které je kritérium hodnoty každého ideaktu? Jeho intenzita a živoucnost; blíže určeno jeho obsažnost a plnost, jeho krása a nádhera. Č i n může s tohoto stanoviska dostoupit velmi vysokých stupňů; jednání Julia Caesara, Cesarea Borgi provázáno bylo stavy opojení, extasy nedalekými. Však extase nejvyšší je nadzemská, nadsvětová; Caesar je největší částí své bytosti ponořen do zemského, je "Weltmensch"; vytryskne-li z jeho vítězného opojení blesk nejvyšší extase, je něčím už jiným, než "jednáním", je čirým "myšlením". Jen nejhlubší internost je nadsvětová; jen v nadsvětovosti spočívá extase; extase je však totéž, co největší intenzivnost; ergo jen internost, t.j. myšlení, tím nejintenzivnějším; kritérium hodnoty je však intenzita: ergo je myšlení hodnotnější neboli vyšší než jednání, - myšlení na nejvyšších svých archolcích, q.e.d. To nejohromnější, nejzlaetnější, nejdémantnější, nejslunečnější v duchu

jsou černá noúmena; rukou to nemá, zevně realizovat se to nedá. "Realisujeme" "chvíle slávy", které Březina měl (úvodní slova první básně "Rukou"), "když duše volná v majestátu svém nad staletími se vznášela vířivým, světelným cyklonem"..<; stejně absurdní myšlenkou je realizování gravitačního zákona, jedné - v psychologických a filosofických důsledcích - z nejpropastnějších, nejvážovitějších myšlenek; realisujeme to vůbec Nejvyšší: cítění se Sebou - Absolutním - Bohem - Sebeobjetím, - toto slavné splnutí Vůle a Myšlenky, nejkrásnější všech synthes. - Nejvyšší, nejvnitřnější myšlení je víc než Caesar, - je Bůh.

Ad 2.) "Prvé^a jednání", vysokou sílu činu definuju: dominance železné vůle, přivéstí v š e k vítěznému konci; "organisované vítězství", jak nazval to a sebe Bonaparte. Setva deset takových fenomenů zná historie; "pravé jednání" znamená mně totéž co "genius činu". Naprosto nejsou schopni pravého jednání nějakí Klofáčové nebo Kestrankové - Rockefellerové a jiní self-help-, self-made-mani nebo jak se té čeládce říká, - ba ani Colombové a Lešepsové, ani Themistokleové, Mariové, Wellingtonové..<; ne vůle, vše podmaňující: jen některé jednací i n s t i n k t y , v určitých, skupě jim vymezených m e z í c h činné a možné, byly movens jejich jednání; jsou v koncích, vytržení byvše ze své skořápky;

Hannibal však vítězí nejen nad Římany, nejen nad Alpami, nejen nad svými žoldáky, ale i nad sebou, bohy, osudem. Souverainní, božskou vůlí je pravý muž činu, jest Osudem, je metafysickou nestvůrou; je nejvíce imponující a fascinující, nejmohutnější zjev lidský. Dle onoho kriteria intensity atd. posuzován - žije ze všech lidí životem nejintenzivnějším, nejvulkaničtější; schopnost absolutního činu, vnitřní fatalita dodělat vše má předpokladem největší napjetí i rozpjetí, nabití i explosivní sílu duše; je třaskavinou, ohněm, letem, vládnutím; člověk myšlení oproti němu celkem jen kvasem, chůzí - i během - prací pouze... Ale chtěli-li bychom jen dle kriteria tohoto oba měřit, bylo by to školské; třeba brát v potaz i dojmy a city a j., jimiž existence obou na člověka působí; pocit je kondensovaný řetězec mnohých soudů... Vše padá k nohám gigantického briganta, miliony řádných lidí jdou si dobrovolně pro smrt pro ukojení jeho krvavých vidin; člověk myšlení je komická figurka z pravidla, karrikatura člověka často, někdy totální mrzák, - a přeci při tom může být ve svém skutku velký. Vedle tváře maličkého břicháče Napoleona vypadá "jupiterská" tvář "Olympana" Goegheho hezky deplorabilně; zde v každém koutku, každé bolestné vrásce, leží na dně - slabost, - tam - Heimarmené, vzavší přes sebe maso. Jako dobrý pes, mlékařský vozík táhnoucí, vedle tygra, tak vyjímá se typický filosof vedle Hannibala; vědec jako beran; jako

pitvorný kozlík umělec, básník. Charakterová velikost je něco naprosto mocnějšího než intelektuální: tato jemně obléhá, ona drtí kosti. Ares, Niké, Fatum, Věčná Vůle sama obletají hlavu caesarovu a dávají jí známou démoničnost... Pravá vůle, Velký Čin je Božskostí; ani nejhloupější člověk nevymkne se jejímu všepodmaňujícímu vlivu. "Pojďme do Paříže, vymetme všechny ty žravé advokaty, dosaďme tam malého kaprala", říkali jeho vojáci, když byl ještě v počátcích a "nic než voják".. Cítili, že p o p r v é vyvstal v něm "velké revoluci" muž činu, "muž"... "Věc Robespierova nebyla ztracena", - četl jsem v jisté historické knize; "vše mohlo být zachráněno, kdyby byl býval v konventu jediný muž činu; ale byli tam jen - řečníci". Tedy v gigantském shromáždění gigantské revoluce - ani jeden člověk umějící jednat, - všichni ti "hrdinové" - vesměs mluvilové.. Co je řečník? Typus politika, jenž předkládá pořád, jiným i sobě, jen j a k s e v ě c m á , nemající sílu a odvalu přivést ji, jak podstata její káže, ke konci, - tedy člověk, jenž žije více v m y š l e n í než v činu; náběh k činu, v půli cestě se zarazivší, embryo muže činu, náhle ve svém dalším vývoji zaražené. Komu neimponoval by víc Caesar než Cicero, Alexandros než Demosthenes, Napoleon než Vergniaud nebo Desmoulins? kdo nemá, - při hlubokém zadostiučinění, že běh světa jde tak, jak jítí má, - p o c í t , že pouhý p o k y n o ě í , jímž Napoleon

18. brumairu, zdá se mně, komandoval své granátníky, aby celý parlament ze sálu prostě vyházeli, - je něco podstatně a nesmírně vyššího, než nejduchaplnější řeči, které tam byly proneseny? A kdo by s nejživější radostí a nadšením neuvítal, kdyby Brusilov učinil, - což se dobře může jednou stát, totéž "dělnické a vojenské radě"?...

Po vysoké aktivitě následuje hned všechno vyšší myšlení. Pod ním jsou nižší a vyšší stupně myšlení a jednání, - je zvyšovat už nebudem; schází také váhy. - - -

In summa: Vysoká spiritualita je nižší než vysoká aktivita. Nejvyšší spiritualita - čistě interní "extase" však vyšší, než nejvyšší aktivita. Princip činu však vyšší, než princip idey. A v nejvyšší výši parita a svaté splnutí obého.

Hezké symetrie, že? Však sotva Vás odpovědi mé uspokojí; příliš abstraktní budou se Vám možná zdát, a nebulosní a mnohosmyslné a snad vyhnutím se odpovědi. Však hloubka je vždy abstraktní, vyšší abstraktnost vždy nebulosní, svět mnohosmyslný, poněkud složitější než naše animální potřeby, volající po hrubém: to nebo to! ano nebo ne! skepse je důsledné odmítání určitých odpovědí, - ale právě proto je to, co předpokládá, tím zajímavějším světlejším duchu.

. . .

Mezi názory tuto a názory v mé knize pronesenými významnějšího rozporu nenalézám. Ony jsou vyvinutějším stadiem těchto. Že cením v knize "myšlení" víc než "čin", je malé nedorozumění. Vůle, síla, aktivita je tam srdci mému nejbližší; právě největší oddíl spisu jest jím věnován; zdůrazňuji-li tam někde, že hlavní potřebné je myšlení, činím tak právě jen proto, že, v temné hloubi, je mně myšlení nejvyšší formou jednání. - Přináším tam však pojem "praktická činnost", t.j. obyčejné jednání (ne pouze "zacházení") s lidmi, proti němuž se ostře stavím, vída v něm jen plížení a plazení, žebrotu a drzost, pouštění jen hrůzy, mlácení hubou, nemožnost skutečného jednání. Ale vyvozovat ze zamítání jednoho speciálního případu jednání (vždyť, hned na počátku odstavce věci té věnovaného, odděluji od "jednání s lidmi" v ládnutí nad nimi - i fysickou práci neřadím pod pojem "praktická činnost"! - její "banalita" není mně námitkou...), že jsem proti jednání vůbec, je totéž, jako závěr: "odsuzuješ knihu A b, - tedy odsuzuješ litteraturu". A ostatně nepovažuji v knize praktickou činnost ani za speciální případ aktivity! "člověk je tu převážně pasivní", dím tam. S tím to nejsem ovšem dnes úplně srozuměn - má to sice dobré jádro, ale je to příliš jednostranné a přehnané; i zde možno být převážně aktivní, nejsme-li, jak v theoretickém nazírání na věc, tak v praxi samé hloupě

umínění; i zde, jako všude, může čisté jasné oko a vysoká vůle banalitu debanalizovat.....

. . .

Odpusťte, že jsem list tento nezkomponoval tak poutavě, jak jsem si přál; těžko však hlídači radostně se koncentrovat na něco intelektuálního, utrhnou-li mu, zatím co píše, lidé každou hodinu s rechotem kus plotu a chodí-li do kůlen krást.

Ve středu kol 7. tedy asi na shledanou!

Vždy Váš v úctě a oddanosti

Ladislav Klíma

Drahý příteli!

Qualita jest určitá uzpůsobilost věci. Nebo: je obsah věci, podstata věci. Jelikož "věc" musí být něčím, něco něčím určitým, je jakost totéž, co věčnost - a totéž co jsoucnost... Qualita je bližším určením jsoucnosti, - jsoucnost explicite. Něco bez určitého tak a tak bytí je čiré nic. Jsoucnost je mysterium a magičnost - tedy i jakost. Jest illuse, spectrum, kořeny její ssají šťávu z Ničeho, koruna její rozplývá se v Nic. Ptát se po "původu" její nemá smyslu, - aspoň ne většího než ptát se po původu světa. Jakost je věčná, věčnost = věčnost, (- základní myšlenka Spinozova..) -

Definice quality à Fichte et con.: Qualita je vlastnost prapodstaty, v tom spočívající, že věc má

v prapodstatě své určité vlastnosti... - Nejhlubší může být jen hloupě, vznešené jen směšně vyjádřeno; nehloupost, nesměšnost kompromittuje filosofa -

"Věc" = samozřejmost i myšlenka, - j e n myšlenka: myšlenka je vždy věcí, t.j. kusem jsoucnosti, a věc může být jen myšlenkou, poněvadž mimo ta psychika nic není myslitelné.

Jakost = býti sebou...; lex identitalis...

. . .

Qualita je jádro r o z m a n i t o s t i . Rozmanitost je fakt, že existuje více věcí různé jakosti. Je jakost vzhledem ke mnohosti, jakost viděna s pozorovacího stanoviska mnohosti; je srovnávací kvalitativita. - Jelikož, z dvaceti důvodů, nemůže více identických věcí existovat, je rozmanitost identická s mnohostí. (Německé "Mannigfaltigkeit" znamená mnohost i různost...)

. . .

Nemá smyslu hledat původ základních fikcí, přes to nutno je hledat... Absurdní jsou zde všechny nálezy, - v absurdním světě je absurdnost kuriozním druhem rozumnosti. Obojákem, obojetným, obojsmyslným světě mají i nejhybridnější vegetace své zákony a slunce svá. Málo

záleží, jsou-li pojmy pravdivé; jen na tom sejde, tančí-li spolu půvabně.

Illusivita, fluidita quality, - její absolutní rozplývavost při každém doteku; potřeba ducha, redukovat vše složité na jednoduché; materiellní fakta či aspoň appearance (thermodyn. percipování molekulárního pohybu jako tepla, akustické percipování počtu vibrací jako výšky tónu, analog. barvy, fakt chemisace jakožto smyslové reakce na jisté konstellace a pohyby "atomů", - i vůně atd), - to a jiné vede k mocné hypotese, že qualita jest jen modus quantity, - její emanace, kondensace, efflorescence; (příbuzně vysvětluje si materialista vznik myšlení z fyzických prací cerebrálních...). Že qualita je jen raffinovaná quantita (analogon: organika jen raffinovaná anorganika); sebeklam oasy, aby se uniklo z pouště čísla, zalidnění pouště té fantómy bytostí, - bytost = qualita.. Quantita, - toť skoro totéž, co schema, kostra, stín; qualita - krev, světlo, život, kouzlo... Toť tento rozkvetlý svět, - rozkvetlý z černé půdy nebytostnosti, abstrakce. Svět je vějíř: jednou pouhá hůlka - hned nesmírná, žhavěbarevná vidina nekonečné krásy a rozmanitosti.

. . .

Ale i quantita, počet, černá abstrakce má svou magičnost, propastnou hloubku, nesmírnou rozmanitost; "krystallné samoty polů, pravěků, prahor, zákona, čísla" (Břez.); kdyby svět nebyl ničím jiným, než k o l i k , byl by stále bezdně hluboký, bezmezně bohatý. Pythagoras byl by snad nejhlubší z řeckých filosofů, kdyby nebyl egyptským papouškem.

. . .

Ale i quantita je čirá fikce, jako qualita: není dvou stejných věcí; jen sčítání stejného má však smysl; sčítat je absurdní, matematika je absurdní. Pojem stejnosti vyrostl z pojmu "rozmanitost" jakožto myšlený jeho protiklad. Tedy pojem quantita, na pojmu "stejnost" basující, jest jen odnož pojmu "qualita", - neboli dcera své dcery. A, jak řečeno: záleží ne na pravdě, ale na půvabném tanci: hezky tančí skelett quantity s duhovou sylfou quality...

. . .

Jako kouř bezprostředně nad komínem supající lokomotivy není viditelný, nýbrž teprve o něco výše jakby z ničeho jako duch se zjeví: podobně tomu s fikcemi quality a quantity. Není jich v nonentním, samozřejmě též fiktivním lůně všeho, neboli v nejhlubším nitru

"abstrakce"; tam jest absolutní Jedno a Stejno, nečasovo, amorfno, nemyslitelno.. - Černá Zář; nelze stopovat jejich vznik z lůna toho. Teprve ve vyšších polohách srázejí se metafysické ty plyny - v náš svět illuse. Oblačná stvůra quantity, jako bílý mráček na azzuru tajemně se zjevívší, porodí, vyzáří oblačnou stvůru quantity, - či bylo tomu naopak? - žádné ani Boží oko nedovede to stopovat! A v objetí a v sebesplývání a v sebe se rozplývání a tanci a luzné hře stoupají přízraky stále výš, nové a nové své formy rodíce, v nové vzdušné víly se rozpolťující, přes celý firmament se rozšiřující jako koruna nesmírné pinie, - až utvoří celý tento nekonečně rozmanitý kosmos... A konečně, polity sluncem jasného, nejabstraktnějšího myšlení, září sálající z Věčného Oka, rozplývají se mátohy ty v prvotní Nonens, vracejí se do jeho lůna - hrobu..., aby zase kdesi výše malým, illuse chtivým očím se v nových formách zjevily. Není jiných hrobů než mateřských lůn, není jiných lůn než hrobů. A není jiných usmrcovatelek než zářných poznání, - poznání usmrcuje, nihilisuje nutně, neboť vše žijící a jsoucí je fantom; a život dává fantomům jen noc, jen večer, - chladnoucí, odpočívající, sebe zapomínající, sebenarkotisující, sebe obelhávající večer, nekonečná noc, kterou je právě to, co světem se nazývá...

. . .

Řekl jste, rozuměl-li jsem dobře: "Fysika má tendenci vymycovat rozmanitost a uvést vše na několik málo kvalit; chemie musí nutně s novými kvalitami operovat, ba je essentiellně tvořit."

Považuji tento názor za jednostranný - :

. . .

1.) "Vymycování rozmanitosti", cesta k stejnému, - což to jiného, než uvádění jednotlivostí na všeobecné? Ale to je jedna ze základních tendencí vědy vůbec, - ergo i c h e m i e . V základě a podstatě neliší se tedy ani v tomto ohledu jedna speciellní věda fysická, zvaná chemie, od ostatních větví fysiky.

Béřeme-li, mimochodem praveno, pojem "fysika" ve smyslu j e n p o n ě k u d širším, je stavění chemie mimo fysiku direktně stupidní. Já беру ji ve smyslu nejširším, - zahrnuju v ní na př. i "fysiologii" (již toto nemotorné pojmenování je dostatečným poukazem - -). Blbý spor o blbá slova je vše. Chemie má zajisté zvláštní znaky, jimiž se od jiných odvětví fysiky liší, - tak hned to, že kvalitativnost a rozmanitost jsou jejím elementem, - možno bylo by ji nazvat kvalitologií (fysickou), metamorfoseologií; máť předmětem výlučně Protea; ale bláznevstvím stavěti tohoto mimo všechny ostatní přírodní bohy.. Ale tyto své "zvláštní znaky" má každý

jiný hlavní obor fyziky; domainou m e c h a n i k y je k i n é s i s , a e t h e r o l o g i e - X. (toto rozhodně daleko od mechaniky neboli obyčejné fyziky odlehlejší, odlišnější - tajemnější - , než chemický process) f y s i o l o g i e - fuj! organologie! "vitální síla" (platí item item!), s e n s u á l n í f y s i k y (tak nazývám vědu o spojení, spájení se fyzického s psychickým: patří sem akustika, z části optika, nauka o zápachu, o chuti, a o všech ostatních známých i tušených i netušených smyslových světech) - čiré metafysikon (item item!). (Těchto 5 věd: mechanika, chemie, aetherologie, arganologie, sensuální fyzika jsou mně hlavními speciellními vědami fyzickými.)

2.) Uvádění jednotlivostí na všeobecné není jediným, ba ani hlavním cílem vědy vůbec, - t e d y a n i "f y s i k y"! Nýbrž jen vědy n u z n é , nic ještě nevědoucí, pachtivé, pajdavé. Až se vědě zdaří uvedení toto (cum grano salis třeba rozumět - zcela nezdaří se jí to podstatně nikdy!), - t.j. až pochopí hluboký, základní smysl, jádro svého předmětu - : jakým směrem bude se brát dále? Nutně od všeobecného do jednotlivostí, - do rozmanitosti - do bohatství, - do šířky z hloubky, do horizontality z vertikality. Stane se "aplikací" základních zákonů na nekonečné moře fenomenů, dedukcí jen, - jen vyhledáváním, tvořením nekonečných rozmanitostí, koupáním se v nich, sebeaffirmováním

v nich, sebeobjímáním se všeobjímání - : více "uměním" než vědou, více žitím než uměním, více filosofií než žitím, více bytím Bohem než filosofií. To bude věda b o h a t á , věda dospělá, - čemu se dnes "věda" říká, je jen blábolením jednoročního dítěte, jeho lezením po čtyřech, - embryo vědy. Dnešní člověk je embryo člověka. Člověk-embryo zaměňuje všude hovačsky stádium, v němž se právě nachází, s cestou vůbec. -

Příklad k porozumění: vejdu-li do záhadného shromáždění neznámých mně osob, bude zprvu snahou mou jen, nalézt znaky všem jim společné a je nápadně vyznačující, a pak na základě jich uhadnouti, co to za schůzi, spolek a p. Zdaří-li se mně to, - co budu nutně činit dál?: pravý opak odsavačního: pozorovat jednotlivce a jednotlivosti, do detailů - poznání detailů c í l e m , abych na nich teprve dokonale "hluboké" poznání své rozšířil, pravou rozkoš z něho měl.

3.) Za podstatu chemie, její "positivum", "líc" platí slučování se; rozlučování se za něco podprimárního, negativum, pouhý rub. Což kdybychom postavili se na stanovisko opačné? Bylo by i pak plácání se v nových a nových kvalitách charakterem chemie?

Enfin, proč by nebylo? "Prvky" jsou snad rozlučovatelný ad infinitum. A řekl-li jsem "snad" - byla to se stanoviska mé filosofie zbabělost! zcela jistě jsou

tím, - nehledíme-li k tomu, že jistota vůbec neexistuje. Dokud $c h c i$, je kyslík rozložitelný v 10 "prvků", z těchto každý ve sto, z těchto každý v tisíc atd. Jako není atomů a molekul, není ani prvků. Žádným rozlučováním nepřiblížíme se jednoduchosti, žádným slučováním neplujeme dále na moře rozmanitosti: před nekonečností je vše stejně velkým.

(Mimoходом: s hlediska tohoto jeví se analyza, - jak "chemická", tak "fysická" tyk "psychická" jako $t v o ř e n í$ nového a nového, - jen ona činí z věcí něco..; je vlastně synthesou.. Nic není mimo synthesu.. Naopak mohlo by se v jistém smyslu to, čemu se říká "synthesa" nazvat processem zjednodušovacím, "analysou", sterilisací...)

Na druhé straně: Postavíme-li se na stanovisko, že látky, sloučeninu utvořivší, v ní $v e s v é s p e c i f i c k é p o d s t a t ě z a j d o u$, že sloučenina je věc naprosto nová, jiná, qualita v hloubce, nová $s k u t e č n ě$, ne pouze pro smyslové percipování, které vyobrazuje si jistou hru nezměnnými zůstavších atomů šalebně jako novou qualitu - že je sloučení - na takřka $i n d i v i d u u m$ - : pak nutno slučovací process nazvat processem zjednodušovacím: ze dvojího stane se $v s k u t k u$ jen $j e d n o$.

Je stanovisko ono oprávněné? Otázka ne už chemická, ale metafysická. Odpověď bude možná tehdy, až z féerie, kterou je příroda, stane se obchodní bilance, hromádka dominových kostek. Však hloub a správněji: stanovisko to je správné a nesprávné, - ve féerii je vše pravdou, vše lží - i pravda lží a pravdou lež.. Co je v chemii pravdou? Quodlibet! Jako všude. Spíše sahají kořeny některého stromu do centra země, než by "empirická realita", jediná půda, na níž pojem "pravda má jistý povrchní smysl, zasáhla až do hlubin, v nichž sedí jako Goethovy "Matky" rozluštění kardinalních fysických problémů. Ta z chemických teorií je pravdiva, kterou nejdříve políbíte. Líbejte moudře všecky, jako všecky ženy, - a vlíbáte do všech pravdivostí; pravda je láska; neboť obě jsou Završenost - Bůh - . Dossavadní, svět deféerisovat se snažící věda byla by hanebným rouháním se Bohu, neboli Nejvyššímu Lháři, byla by hříchem proti Sv. Duchu neboli věčné Absurditě, kdyby nebyla pouze jedním, raffinovaným mode všeklamné Féericity: mělkým močálem, který si utvořila, aby silou kontrastu hlubiny Pohádky činil závratnějšími a vonnějšími.

Všechny věda slouží jen k tomu, aby božské Nevědění stalo se hlubší, obsáhlejší: čarovnější. Všechno pítí, aby rozžehovalo žízeň. Všechna žízeň, by kouzlila faty morgany oas v poušti. Všechny faty morgany oas, by opo-

jovaly závratí touhy po nedosažitelném, - po neexistující Bohu. Svět jest jen fata morgana Boha, žíznicího po - Sobě. "Kdyby mně Bůh", praví Lessing, "v pravici podával pravdu, v levici hledání pravdy, sáhl bych po levici." Ale Bůh tak neučiní: nemůže, Bůh, Svět jest essentiellně jen a jen hledáním pravdy, hledáním Sebe. Ale "hledání pravdy" je dokonalý pleonasmus: hledat možno j e n pravdu a pravda spočívá cele jen v hledání sebe. Však něco zcela jiného než tato Pravda je její stínový zmetek: pravda "skutečnosti", pravda vědy. Ta má v regiónech Pravdy stejnou platnost jako zákony, ovládající vzduchovou atmosféru, v aetherném moři, nad ním trůnícím. Zde nevládne t í ž e , - tíže alogicity, - zde je metalogicky v š e pravdou, jako metaaestheticky vše Září, metaethicky vše dobrem a slastí; zde není hloupých hmot a barier, neprostupnosti, tlaku a ran; bez překážek bouří tu světelný paprsek myšlenky, nehnut a neodchýlen, věčnou nekonečností • to a o více rychleji než pozemské, "logice" podrobené myšlení, oč rychleji šíří se světlo než zvuk. "Aether" jest jen symbolem mého metalogismu, t.j. učení, že vše je pravdou a nic omylem, jako je vše dobrem, krásnem a Září, - Svou vlastní Září... -

4.VI., 18, Vysočany

L. K.